

Wady wymowy w młodszym wieku szkolnym

Prawidłowy rozwój mowy, obok właściwego poziomu funkcji intelektualnych, percepcyjnych i motorycznych, stanowi bardzo istotny element dojrzałości szkolnej dziecka. Od ucznia rozpoczynającego naukę w szkole oczekuje się swobodnego wypowiedziania się na bliskie mu życiowo tematy, umiejętności powtórzenia usłyszanego opowiadania, słownego opisu obrazków, powiedzenia z pamięci wierszyka czy też tekstu piosenki. Normalnie rozwinięte dziecko w tym wieku powinno mówić pełnymi zdaniami, poprawnie zbudowanymi pod względem gramatycznym oraz prawidłowo wymawiać wszystkie dźwięki ojczystego języka.

Taki stan wyjściowy jest niezbędnym warunkiem sprostania dalszym wymaganiom, jakie stawiać będzie przed uczniem program szkolny w poszczególnych klasach.

Większość badaczy zajmujących się zaburzeniami mowy u dziecka zgodnie stwierdza, że uczniowie przejawiający tego typu zaburzenia natrafiają na różnorakie trudności w opanowaniu umiejętności szkolnych i częściej od swych rówieśników doznają niepowodzeń w nauce.

Najczęstszą kategorią wad wymowy występującą u badanych dzieci jest **dyslalia**.

Termin **dyslalia** to ogólne pojęcie stosowane przy określaniu różnych postaci wad wymowy. Według G. Demel **dyslalia** to – nieprawidłowość w wymawianiu jednej głoski, wielu głosek a nawet wszystkich lub niemal wszystkich głosek od razu (bełkot). Zachowane są rytm, melodia i akcent, sama wymowa jest zatarta, mało zrozumiała lub zupełnie niezrozumiała¹.

Ze względu na nazwę głoski (głosek) nieprawidłowo artykułowanej **dyslalię** dzieli się na:

- sygmatyzm,
- rotacyzm,
- kappacyzm,
- gammacyzm,
- kiganie i giganie,
- lambdacyzm,
- betacyzm,
- wymowę bezdźwięczną,
- rynolalia

¹ Demel G., *Minimum Logopedyczne dla nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1998.

- palatolalia
- inne odchylenia od normalnej artykulacji.

Sygmatyzm (seplenienie) to zaburzenie artykulacji najczęściej spotykane u dzieci. Polega ono na nieprawidłowej artykulacji spółgłosek dentalizowanych (s, z, c, dz, sz, ż, cz, dż, ś, ź, ć, dź). Ze względu na sposób wadliwej realizacji dźwięków rozróżnia się następujące rodzaje sygmatyizmu: mogisygmatyzm (charakteryzujący się opuszczaniem dźwięku lub dźwięków), parasygmatyzm (polegający na zastępowaniu jednych głosek dentalizowanych innymi realizowanymi prawidłowo), sygmatyzm właściwy (polegający na deformacji głosek dentalizowanych)

Rotacyzm to drugi po sygmatyzmie rodzaj dyslalii polegający na zaburzonej artykulacji głoski r. Ze względu na sposób zaburzonej artykulacji głoski r rozróżnia się następujące rodzaje rotacyzmu: mogirotacyzm (charakteryzujący się opuszczaniem głoski r, jako jednego ze składników wyrazu), pararotacyzm (polegający na zastępowaniu głoski r innymi realizowanymi prawidłowo), rotacyzm właściwy (polegający na tworzeniu zamiast głoski r dźwięku nie występującego w systemie fonetycznym języka polskiego).

Kappacyzm to rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej realizacji głoski k. Ze względu na sposób zaburzonej artykulacji głoski k rozróżnia się: mogikappacyzm (opuszczanie głoski k), parakappacyzm (zamiana głoski k na inne), kappacyzm właściwy (polega na przemieszczeniu miejsca artykulacji).

Gammacyzm to rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej realizacji głoski g. Ze względu na sposób wadliwej artykulacji głoski g rozróżnia się: mogigammacyzm (opuszczanie głoski g), paragammacyzm (zamiana głoski g na inne), gammacyzm właściwy (polega na przemieszczeniu miejsca artykulacji, polega na zwarciu wytwarzanym w krtani).

Kiganie i giganie to rzadko występujące postaci dyslalii polegające na zaburzonej artykulacji głoski ki (kiganie) i gi (giganie). Najczęściej głoska zmiękczone zastępowana jest twardym odpowiednikiem.

Lambdacyzm jest rodzajem dyslalii polegającym na nieprawidłowej artykulacji głoski l. Rozróżnia się następujące rodzaje lambdacyzmu: mogilambdacyzm (opuszczanie głoski l), paralambdacyzm (zamiana głoski l na inne), lambdacyzm właściwy (deformowanie głoski l).

Betacyzm to rodzaj dyslalii polegający na nieprawidłowej artykulacji głoski b i/lub p.

Wymowa bezdźwięczna stanowi rodzaj dyslalii polegający na braku realizacji spółgłosek dźwięcznych i zastępowaniu ich odpowiednikami bezdźwięcznymi lub realizowaniu głosek dźwięcznych jako głoski półdźwięczne. Wyróżnia się wymowę bezdźwięczną całkowitą

(zaburzeniu ulegają wszystkie głoski dźwięczne mające odpowiedniki bezdźwięczne) oraz częściową (zaburzeniu ulega jedynie część spółgłosek dźwięcznych).

Rynolalia to zaburzenie artykulacji oraz zaburzenie barwy głosu w następstwie wadliwego rezonansu nosowego; mówienie z nieprawidłowym poszumem nosowym. Ze względu na objawy rozróżnia się trzy postacie nosowania: nosowanie otwarte (charakteryzuje się tym, że artykulacji głosek ustnych towarzyszy nadmierny rezonans nosowy), nosowanie zamknięte (charakteryzuje się zmniejszeniem rezonansu nosowego podczas artykulacji głosek nosowych), nosowanie mieszane (polega na braku lub osłabieniu rezonansu nosowego z jednoczesną nasalizacją głosek ustnych).

Palatolalia to sprzężone zaburzenia artykulacyjne, polegające na wadliwej artykulacji głosek, której towarzyszy poszum nosowy².

Osobną grupę wad mowy stanowi **jąkanie**. Przejawia się ono zaburzeniem płynności mowy. Zaburzenie to spowodowane jest skurczami mięśniowymi aparatu mownego, do którego zaliczamy mięśnie artykulacyjne, fonacyjne i oddechowe. „Trudności w wymowie są raczej indywidualne i często zmienne, to znaczy dla jąkającego istnieją głoski, które trudniej mu się wymawia. Najtrudniejsze do wymówienia są wyrazy stojące na początku zdania. W czasie mówienia mogą występować skurcze mięśni twarzy, szyi, tułowia lub kończyn zwane współruchami”³

Większość badaczy zajmujących się zaburzeniami mowy u dziecka zgodnie stwierdza, że uczniowie przejawiający tego typu zaburzenia natrafiają na różnorakie trudności w opanowaniu umiejętności szkolnych i częściej od swych rówieśników doznają niepowodzeń w nauce.

Stwierdzono, że zaburzenia mowy występują o wiele częściej u dzieci doznających niepowodzeń w nauce, niż u ogólnej populacji szkolnej. Związek zaburzeń mowy z trudnościami w nauce ma charakter dwustronny. Z jednej strony zaburzenia mowy przyczyniają się do powstawania trudności w nauce, z drugiej strony przedłużające się niepowodzenia w nauce powodują powstawanie zaburzeń mowy.

Wpływ zaburzeń mowy na trudności w nauce przejawia się w przedmiotach, które wymagają od dziecka poprawnego pisania i czytania oraz wypowiedzania się. Zwrócono uwagę, że dzieci z wadami artykulacyjnymi popełniają nie tylko w czytaniu ale i w pisaniu te same błędy, które wykazują w mowie spontanicznej. Najczęściej spotykane błędy wiążą się z

² Skorek E., *Oblicza wad wymowy*, Warszawa 2001.

³ Grzywniak C. (2000): Jąkanie jako jedna z podstawowych wad wymowy: *Życie Szkoły*, nr 11, s. 539.

seplenieniem, reraniem, ubezdźwięcznieniem głosek dźwięcznych, co często prowadzi do zmiany znaczenia wyrazu.

LITERATURA

- Demel G., *Minimum Logopedyczne dla nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1998.
Gałkowski T., Jastrzębowska G. (red), *Logopedia. Pytania i odpowiedzi*, Opole 1999.
Skorek E., *Oblicza wad wymowy*, Warszawa 2001